

Lunds universitet
Sociologiska institutionen
Uppsats Soc 344, 41-60 p
HT 2004
Handledare: Katarina Sjöberg

En gång atenare alltid atenare

En kvalitativ studie av gemenskapen i den allmänborgerliga
studentföreningen Ateneum

Författare: Johanna Frändén

ABSTRACT

Författare: Johanna Frändén

Titel: En gång atenare alltid atenare – en kvalitativ studie av gemenskapen i den allmänborgerliga studentföreningen Ateneum

Uppsats Soc 344, 41-60 p

Handledare: Katarina Sjöberg

Problem/Bakgrund: Arbetet behandlar sociala strukturer och samvaro mellan medlemmar i studentföreningen Ateneum och undersöker hur de diskurser som ligger som grund för den politiska gemenskapen påverkar sättet att umgås och tala om sig själv.

Syfte: Mitt syfte är att redogöra för hur gemenskapen medlemmarna emellan konstrueras och reproduceras utifrån deras politiska ideologi.

Kortfattad beskrivning av uppsatsens utgångspunkter och undersökningens upplägg:

Jag använder mig av kvalitativ metod där fokus ligger på den individuella upplevelsen ur ett etnometodologiskt perspektiv. Jag ger en bakgrundsbeskrivning av föreningen och redogör för mitt metodologiska tillvägagångssätt samt eget intresse och förförståelse för fenomenet. Detta följs av ett avsnitt om mina teoretiska utgångspunkter och därefter analysen. Arbetet avslutas med en sammanfattning.

Slutsatser/Resultat: Upplevelsen av gemenskapen i föreningen präglas av motsättningar mellan diskursen om öppenhet och tolerans för skilda åsikter och diskursen om en enad ideologisk front där medlemmarna gör anspråk på en "sann" tolkning av verkligheten. Den senare genererar motstånd mot gällande politiska doktriner och tar sig uttryck i olika motståndsstrategier, som i sin tur för medlemmarna närmare varandra. På detta sätt reproduceras gemenskapen i föreningen.

Nyckelord: Personkemi, identitet, tillhörighet, exklusivitet, essentialism, opposition, alkohol

Innehåll

Inledning	s. 4
Historik – Ateneum	s. 5
Teoriram	s. 6
Goffman och teatermetaforen.....	s. 6
Brittiska subkulturer och västtysk socialisationsteori.....	s. 6
Ateneum – en subkultur?.....	s. 8
Metod	s. 9
Insamling av empiriskt material.....	s. 10
Urval.....	s. 11
Eget intresse och förförståelse.....	s. 11
Ståndpunktsmedvetenhet.....	s. 12
Närhet och distans.....	s. 12
Analys	s. 13
Gruppens sammanhållning.....	s. 14
Inre motsättningar.....	s. 16
Avvikande åsikter.....	s. 17
Ideologisk oenighet.....	s. 18
Identitet - atenare.....	s. 20
Ideologi och essentialism.....	s. 21
Motstånd.....	s. 24
Symboler för motstånd.....	s. 26
Sammanfattning	s. 27
Litteratur	s. 29

Inledning

Den allmänborgerliga studentföreningen Ateneum är den största i sitt slag i Sverige och utgör en del av Fria moderata studentförbundet, men är frikopplad från Moderata samlingspartiet. Det här arbetet behandlar den sociala och politiska gemenskapen i föreningen utifrån de aktiva medlemmarnas egen upplevelse och berättelse. Syftet med mitt arbete är att nå en förståelse för hur dessa medlemmar upplever gruppens politiska och sociala samvaro. Min övergripande frågeställning är:

Hur konstrueras och reproduceras gemenskapen i studentföreningen Ateneum?

Mer specifikt har jag för avsikt att studera hur föreningen som grupp utåt manifesterar sin identitet, samt hur talet om den egna gruppen ser ut. Jag kommer också att undersöka hur man positionerar sig gentemot omvärlden och hur detta tar sig uttryck i det vardagliga talet. Av intresse är att nå vidare förståelse för hur den politiska ideologin – i det här fallet nyliberalismen – präglar synen på gruppen och sättet att umgås. Vidare är jag intresserad av hur politiskt motstånd konstrueras och vilka strategier man använder för att utöva detta.

Jag kommer utgå från ett antal teman med anknytning till ovanstående resonemang och därefter analysera dessa aspekter av Ateneum utifrån de teorier jag valt ut för att belysa mitt material. De teman jag fokuserar på har uppkommit dels utifrån min förförståelse, dels utifrån den ökade kunskap jag fått om Ateneum under fältarbetets gång.

Jag använder mig av kvalitativ metod där tyngdpunkten ligger på att uppnå förståelse för den sociala interaktionen i gruppen utifrån intervjupersonernas egna upplevelser (Hughes & Månsson 1988:64). Mitt empiriska material utgörs av fem intervjuer jag gjort med medlemmar i föreningen tillsammans med deltagande observationer vid föreningens sammankomster. Min approach är etnometodologisk och jag kommer att använda mig av diskursanalys som metodologiskt och teoretiskt angreppssätt.

Jag har valt att analysera min övergripande frågeställning utifrån Erving Goffmans (1959) interaktionsmodell, där teatermetaforer får uttrycka de handlingsmönster som ligger till grund för sociala situationer. Goffmans modell är till sin karaktär tillämpbar på i princip alla sociala sammanhang, samtidigt som den känns extra relevant i det aktuella fallet då stort utrymme ägnas åt hur en grupp interagerar i presentationen av sig själv.

Utöver detta kommer jag använda mig av aspekter som belyses av teoretiker från de brittiska och västtyska kultursociologiska skolorna, där Paul Willis (1987), Sarah Thornton

(1997) och Thomas Ziehe (1986) är hemmahörande. Även teoribildning av den svenske sociologen Philip Lalander (1998) kommer att ingå i analysdelen.

Uppsatsen innehåller en kort presentation och historisk överblick av studentföreningen Ateneums verksamhet, följt av avsnitten som behandlar teoretiska och metodologiska val och tillvägagångssätt. Därefter följer analysen och en sammanfattning av arbetet.

Historik – Ateneum

Ungsvenska studentföreningen grundades 1934 i Lund och har under årens lopp bytt namn och politisk beteckning ett antal gånger, men heter sedan 1992 Studentföreningen Ateneum och benämns ”allmänborgerlig”. Föreningen är idag del av Fria Moderata Studentförbundet och är Sveriges största frivilliga studentförening, med runt 550 medlemmar. Föreningen är partipolitiskt obunden, men uppskattningsvis hälften av de aktiva medlemmarna är kopplade till Moderata ungdomsförbundet och de flesta betecknar sig själva som nyliberala eller liberalkonservativa (intervju med Oskar, aktiv inom Ateneum).

En gång i veckan anordnas talarkväll med inbjudna föreläsare i Akademiska Föreningens borg i Lund och därefter arrangeras pub i föreningens lokal på AF-borgens femte våning. De flesta medlemmarna i föreningen är, eller har varit, studenter vid universitet eller högskola, men det är inte något krav för medlemskap. Enligt föreningens hemsida är ”argument viktigare än åsikter” och man eftersträvar ett debattklimat med ”högt i tak” (Ateneums hemsida). Föreningen bedriver inte kårpolitik, utan opinionsbildning och politiska kampanjer i ett större perspektiv än det studentikosa. Den senaste kampanjen, som på grund av sin karaktär fått viss uppmärksamhet i de sydsvenska medierna, gick ut på att samla in pengar till George W Bushs återvalskampanj i USA under hösten 2004, eftersom han ”tror på nånting, bärs upp av idéer” (intervju med Stefan, aktiv inom Ateneum). Bland övriga aktioner kan nämnas en manifestation i Lund för USA:s invasion av Irak 2003, samt ”Walk for capitalism”, en demonstration som äger rum i december varje år. Föreningen förespråkar kraftiga skattesänkningar och avreglerande av alla åtgärder som kan tänkas hämma den fria arbetsmarknaden, såsom arbetsrätten och fackföreningarna. Ateneum vill se en ökad privatisering av den offentliga sektorn och endast behålla en nattvaktarstat med polis, rättsväsende och i viss mån militärt försvar. Föreningen anser att statens roll inte är att bedriva utbildning, vård, omsorg eller bygga infrastruktur och att individens frihet ska vara

överordnad kollektiva lösningar. Som politiska förebilder nämns förutom George W Bush bland annat Margaret Thatcher och Ronald Reagan, och USA beskrivs av de medlemmar jag intervjuat som ett föregångarland när det gäller det politiska och samhällsliga systemet.

Teoriram

I detta avsnitt presenteras de teoretiska aspekter jag kommer att använda mig av i analysen och samtidigt en översiktlig forskningshistorik inom det kultursociologiska fältet.

Detta följs av en diskussion som rör dels det problematiska med användningen av begreppet *subkultur* på min studerade grupp dels möjligheten att kombinera mina skilda teoretiska aspekter. Avslutningsvis tar jag upp alternativa aspekter och angreppssätt på mitt empiriska material, som av olika anledningar valts bort under arbetets gång.

Goffman och teatermetaforen

Den amerikanske sociologen Erving Goffman introducerade med sin dramaturgiska modell ett sätt att studera social interaktion som kom att bilda en egen skola inom den moderna sociologin och han ses som den siste teoretikern i Chicagoskolan (Ritzer 2000:210). I boken *Jaget och maskerna* (1959) studerar han möten mellan människor och mellan grupper av människor som skådespel på en teaterscen och använder sig av en dramaturgisk terminologi för att beskriva mellanmänskligt handlande. Individer som deltar i social interaktion benämns *agerande* och i grupp *team* och de platser där interaktionen äger rum kallar Goffman *bakre* och *främre regioner*. Den eller de individer som beskådar ett sceniskt *framträdande* är *publiken* och de regler och normer en *agerande* har att förhålla sig till är *fasaden*. Den dramaturgiska modellen är lättillgänglig och användbar på mitt aktuella fenomen, då männen jag studerar i många situationer uppträder med egenskaperna som gör att de kan liknas vid ett *team*, något jag återkommer till i analysdelen. Goffmans teoribildning är relevant för att nå en förståelse för de strategier en grupp använder sig av i konstruerandet av en enhetlig och enad front.

Brittiska subkulturer och västtysk socialisationsteori

Jag kommer i min studie använda mig av aspekter från kultursociologiska teoretiker som är hemmahörande i den brittiska subkulturforskningen respektive den västtyska

socialisationsteorin. Dessa teorier utgör ett komplement till Goffmans teatermetafor, som ligger som grund för och utgör tyngdpunkten i mitt arbete.

I antologin *Ungdomskultur: Identitet och motstånd* (1987) skriver Johan Fornäs et al. att den brittiska subkulturforskningen har strävat efter att uppnå förståelse för efterkrigstidens ungdomsgrupper, med utgångspunkt i att klassförhållandena bestämmer ungdomskulturerna. Denna kultursociologiska inriktning sammanfattas under namnet Birminghamskolan eller CCCS (Centre for Contemporary Cultural Studies) och grundläggande för teoribildningen är ett marxistiskt förhållningssätt med fokus på förståelsen för ungdomars kulturella uttrycksmedel. Grundarna hävdar att subkulturer endast kan uppstå i de förtryckta klasserna, då den borgerliga medelklassens kultur utgör den dominerande kulturen. De ungdomskulturer som skapats av medelklassens barn har senare kommit att studeras i samma tradition, men då benämnts motkulturer istället för subkulturer (Fornäs et al. 1987:35ff).

Paul Willis är en av Birminghamskolans mer tongivande teoretiker, och den som mer direkt studerat ungdomsgrupper genom deltagande observationer. Hans bok *Fostran till lönearbete* (1983/1977) behandlar ett gäng skolpojkar ur arbetarklassen och de motstrategier de skapar till det akademiska livet. Willis teoribildning behandlar förhållandet till kulturella symboler i olika ungdomsgrupper och jag kommer använda mig av denna aspekt för att belysa liknande fenomen på min studerade grupp.

Sarah Thornton tillhör samma tradition som Willis och har studerat brittiska subkulturer utifrån Pierre Bourdieus kapitalmetafor. Hon menar i sin artikel *The social logic of subcultural capital* (1995) att ungdomarna i hennes studier besitter ett *subkulturellt kapital*, utifrån vilket deras status i gruppen bestäms. För min studie är hennes teori om distinktioner mellan olika subgrupper intressant, då dessa mönster går att skönja hos gruppen jag studerar.

Socialisationsteori undersöker hur barn blir vuxna i olika samhällen och hur människor genom fostran i olika samhälleliga institutioner blir sociala varleser. Den tyska socialisationsteorin har sin grund i Frankfurtskolan från 1930-talet, då en ansats att sammanföra marxism och psykoanalys gjordes, som ett försök att förstå de samhällsförändringar fascismens intåg stod för. Socialisationsforskarna har därefter bildat skilda underskolor, men som gemensamt projekt kan ses förståelsen för den mänskliga subjektivitetens öde under, och möjlighet till frigörande från, kapitalismens tvångsförhållanden. Även om tyngdpunkten legat på barnets socialisation in i samhället har många forskare i lika stor utsträckning studerat de processer i vardagslivet som får människor att acceptera eller göra motstånd mot sina livsvillkor (Fornäs et al. 1987:131f).

Thomas Ziehe är en av de mest betydande socialisationsteoretikerna och presenterade i och med sin doktorsavhandling *Pubertät und narzissmus* (1975) en ”ny socialisationstyp” som varit tongivande för ungdomsforskningen sedan dess. Hans teoribildning om ungdomars normbildning och skapande av meningsfullhet i det senmoderna samhället är aspekter som kommer belysas i min uppsats.

Den svenske sociologen Philip Lalander behandlar i sin avhandling *Anden i flaskan – alkoholens betydelser i olika ungdomsgrupper* (1998) alkoholens roll i en politisk ungdomsorganisation som benämns ”liberalkonservativ”. Hans arbete utgår bland annat från ovanstående teoribildningar och han behandlar ämnen som är intressanta för analysen av min studerade grupp, såsom motståndsstrategier, gruppidentitet och alkoholkultur. Det faktum att han studerar en politisk ungdomsgrupp gör att han kan ses som tidigare forskning inom mitt fält, även om våra utgångspunkter inte är identiska.

Ateneum - en subkultur?

Birminghamsskolans företrädare beskriver subkulturer som ungdomsgrupper ur arbetarklassen som uttrycker motstånd mot den borgerliga medelklasskulturen med hjälp av stilbildande konsumtionsvaror och fysiskt agerande (Fornäs et al. 1987:40). Utifrån denna definition kan man ifrågasätta begreppets relevans på Ateneum. De medlemmar jag intervjuat tillhör samtliga den övre medelklassen, de kan inte identifieras med gruppen genom yttre attribut och deras motstånd är i mycket större utsträckning intellektuellt och verbalt än fysiskt. Men det är just i deras ifrågasättande av den svenska politiska hegemonin som teoribildningen om subkulturer blir intressant. Snarare än att göra motstånd mot en härskande klass, positionerar man sig mot en politisk maktapparat. Samtidigt placeras den egna gruppen i ett maktmässigt underläge, i och med den svaga representation dess ideologiska ståndpunkt har i svensk politik. Detta gör att aspekter av subkulturteorierna känns angelägna och användbara på den aktuella gruppen, utan att Ateneum därför bör ses som en subkultur i den ursprungliga bemärkelsen.

Där Goffman behandlar gruppagerande på ett generellt plan, belyser subkultur- och socialisationsteoretikerna mer specifika ungdomsfenomen såsom identitetssökande och ifrågasättande av vuxenvärlden. Då dessa teoretiska ansatser behandlar skilda aspekter av grupp gemenskap kan de kombineras och används för att belysa olika teman i analysdelen.

På grund av brist på utrymme och överensstämmelse med uppsatsens helhet, har ett par tänkta teoretiska aspekter valts bort i analysdelen. Min ursprungliga tanke om ett genus- och klassperspektiv har till viss del fått ge vika för en mer djupgående kultursociologisk analys av gruppen. Däremot genomsyrar dessa perspektiv till viss del mina teoretiska aspekter.

Metod

I detta avsnitt förklarar jag mina val av metod och redogör för huvudsaklig metodlitteratur och praktiskt tillvägagångssätt under framarbetandet av mitt empiriska material. Jag kommer också att beskriva urvalsförfarandet och hur mitt eget intresse för projektet uppstod. Avslutningsvis får jag en diskussion om ståndpunktsmedvetenhet och problematiken i ett närhets- och distansperspektiv.

För att nå förståelse för den individuella upplevelsen av sociala fenomen är kvalitativ metod den bäst lämpade, och av den anledningen upplevde jag denna metodologiska ansats som adekvat för mitt arbete. Valet av diskursanalys och ett etnometodologiskt angreppssätt grundas i att jag har för avsikt att analysera de enskilda individernas upplevelse av och tal om gruppgemenskapen, utan att för den sakens skull ”leva” med dem, eller försöka ”go native” (Se Gubrium & Holstein 1997).

I Annika Lantz (1993) bok *Intervjumethodik* redogörs för intervjuförfarande och ett professionellt förhållningssätt hos intervjuaren, samt vad man bör tänka på i förarbetet och utformandet av intervjumall.

I boken *Diskursanalys som teori och metod* beskriver Marianne Winther Jorgensen och Louise Phillips (2000) ingående diskursanalysens framväxt som teoretisk och metodologisk disciplin. De definierar diskurs som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)” (Jorgensen & Phillips 2000:7).

I boken *The new language of qualitative method* ger Jaber F. Gubrium och James A. Holstein (1997) en djupgående introduktion till det etnometodologiska synsättets konstruktivistiska approach där forskaren studerar hur mänsklig interaktion och praktiker konstruerar social ordning.

I antologin *Mer än kalla fakta – kvalitativ metod i praktiken* (1999) ger Sjöberg et al. läsaren en inblick i de problem och glädjemen den kvalitative forskaren stöter på under fältarbetetsgång vad gäller förhållningssätt till studieobjekt och den egna forskarrollen.

En fördel med det etnometodologiska förhållningssättet är möjligheten att kunna jämföra vad de studerade säger med hur de handlar och på detta sätt skilja retorik från faktiska praktiker (Se Sjöberg 1999). Jag har valt att kombinera djupintervjuer med deltagande observation, för att följa den allmänna diskursen i det gemensamma rummet, och för att kunna se hur den påtalade gemenskapen konstrueras i enlighet med vad intervjupersonerna uttrycker i enskilda intervjuer. En forskare med etnometodologiskt förhållningssätt låter den studerade prata och lyssnar på hur strukturer och social ordning skapas genom samtal och tal om desamma (Gubrium & Holstein 1997:7).

Insamling av empiriskt material

Genom samtal med en av föreningens medlemmar, bosatt på samma studentkorridor som jag, fick jag en inblick i föreningens uppbyggnad och sociala strukturer. Han kom att fungera som informant eller *gatekeeper*, den person som introducerar forskaren för fältet (Se Gubrium & Holstein 1997), och sedermera också som intervjuperson i min studie. Han hjälpte mig också att finna ytterligare fyra medlemmar på föreningen för intervjuer till mitt arbete. Trots den intervjumall med övergripande teman jag knåpat ihop på förhand får genomförandet av intervjuerna ses som relativt öppet och liknade ofta mer ett samtal än en utfrågningsprocess.

Intervjuerna fick på många sätt en mer politisk karaktär än vad som var tänkt, dels för att de ideologiska resonemangen fascinerade mig, dels för att de är viktiga att känna till för förståelsen av gruppens gemensamma nämnare och samvaro. Intervjuerna genomfördes i intervjupersonernas hemmiljö i två fall, i mitt eget hem i två fall och vid ett tillfälle i föreningens lokal. Jag lät intervjupersonerna själva avgöra vilken miljö som kändes bäst och rättade mig efter deras önskningsar, utom i något fall då en av killarna föreslog att intervjun skulle ta plats på ett kafé, något som kan vara förödande för ljudupptagning och koncentration (Lantz 1993:111). De teman jag på förhand skisserat behandlades i samtliga intervjuer, men nya teman uppstod, behandlades och förkastades under det stundom mycket frustrerande analysarbetet.

Utöver mina intervjuer var jag med på ett par pub- och talarkvällar och genomförde på detta sätt deltagande observationer, utan att syftet med min närvaro var dolt för övriga närvarande.

Urval

Under mitt första möte med föreningens medlemmar på en pubkväll valde jag att ta kontakt med de män min informant tipsat mig om som potentiella intervjupersoner. De varierar i ålder mellan 21 och 33 år och deras engagemang inom föreningen är av olika karaktär, något jag inte var medveten om under urvalsprocessen, men som senare kom att speglas en aning i intervjuerna. Mitt enda kriterium för de intervjuade var ett aktivt deltagande i föreningens aktiviteter och därigenom kännedom om gemenskapen och föreningslivet. Anledningen till att endast män finns representerade i mitt empiriska material är att det är den manliga upplevelsen av gemenskapen jag är intresserad av, samt att ingen av föreningens kvinnliga medlemmar ingår i den grupp aktiva medlemmar jag fokuserar på.

Jag ser inte några metodologiska skäl för enskilda presentationer av de intervjuade, men nämnas kan att samtliga är studenter vid Lunds universitets Ekonomacentrum, samt att alla har sitt ursprung i mindre städer eller landsort, något jag inte heller var bekant med vid urvalsförfarandet.

Eget intresse och förförståelse

Inom den moderna sociologin finns en tradition att ”studera neråt”, vilket innebär att många studier gjorts av mindre bemedlade grupper i samhället, medan insynen i de högre ekonomiska och politiska skikten varit liten. Utan att påstå att mina intervjupersoner utgör någon ”elit” i studentvärlden eller i samhället i övrigt, kände jag en önskan att nå en förståelse för en materiellt privilegierad grupp med en gemenskap som därutöver bygger på ett ideologiskt samförstånd.

Jag kom i kontakt med studentföreningen Ateneum under hösten 2003, då en av dess aktiva medlemmar flyttade in på min korridor. Jag förvånades, förfärades och fascinerades om vartannat av de koder och beteendemönster som tycktes ligga till grund för gemenskapen mellan de aktiva ungdomarna i föreningen och kände en önskan att studera deras politiska arbete och gemenskap närmare. Jag hade en bild av föreningen som grundades dels på den information jag fått av min granne på korridoren, dels på en allmän föreställning om politiska ungdomsgrupper på högerkanten.

Ståndpunktsmedvetenhet

Jag valde att deklarerera min egen politiska hemmahörighet på vänsterkanten för intervjupersonerna när frågan uppstod, i tron att vetskapen om min ståndpunkt kunde underlätta intervjuprocessen för de studerade. Jag höll dock medvetet en relativt låg profil under de pubkvällar jag deltog i, för att på ett ostört sätt kunna känna av atmosfären. Jag avlägsnade också egna politiska pins vid mina intervjuer, för att inte redan innan intervjuens början förmedla en, i deras ögon, antagonistisk attityd (det visade sig att en av intervjupersonerna hade gjort samma gest gentemot mig). Jag försökte fånga de intervjuades förtroende, och lade upp intervjuerna så att samtal om den politiska agendan kom upp efterhand som intervjupersonerna kände sig bekväma med sammanhanget och min närvaro (Se Davies 1999). Under ett par av intervjuerna fick jag ta del av nyliberala resonemang som jag hade så svårt att smälta, att jag var tvungen att ifrågasätta dem, vilket ledde till att dessa intervjuer fick en viss spänst och faktiskt på många sätt blev bättre än de där ingen polemik förekommit.

Närhet och distans

Under fältstudiens gång fick jag ofta anledning att fundera över min egen roll i ett närhet/distans-perspektiv, eftersom jag flera gånger kände av båda ytterligheterna. Jag fick vid upprepade tillfällen fråga mig själv om min distans till studieobjektet var tillräcklig (Andersson & Persson 1999:195). Jag är i samma ålder som de flesta av föreningens aktiva medlemmar och kan följaktligen relatera till tidstypiska fenomen på ett liknande sätt och delar dessutom till stor del socioekonomisk bakgrund med männen i min studie. Jag är precis som intervjupersonerna universitetsstudierande med intresse för samhällsliga och politiska frågor, utan partipolitisk anknytning men med en tydlig ideologisk hemmahörighet. Detta gjorde det möjligt för mig att smälta in på föreningens pubkvällar och delta i diskussioner, utan att uppträda som en forskare och sända ut signaler om avvikelser eller utanförskap. Samtidigt ligger den politiska diskursen i gemenskapen långt ifrån den jag själv bekänner mig till. Detta tillsammans med det faktum att jag är kvinna med allt vad det innebär i uppfostran och förutsättningar, gjorde att jag aldrig kom att bli ”en i gänget”, något som heller inte var målet med min deltagande observation. Jag hoppas att jag därför kunnat studera och urskilja diskurser och beteendemönster som bottnar i den politiska tillhörigheten och den bitvis

manliga jargongen. Min egen politiska medvetenhet har haft påverkan på både intervjuer och analysarbete, då jag kunnat härleda vissa frågor och resonemang till en ideologisk grundsyn och på detta sätt tolkat och ifrågasatt det på ett enklare sätt. Jag är däremot medveten om att de många likheterna i vår materiella och sociala bakgrund säkerligen kommit att skymma många frågeställningar som hade dykt upp om någon med annan bakgrund än min hade utfört studien. Jag är också medveten om att den jargong som härrör från dessa omständigheter är svår att analysera eller ens upptäcka, då det för den kvalitativa forskaren är mycket svårt att distansera sig från de diskurser hon själv är del av (Sahlin 1999:89f). Jag har också pendlat mellan närhet och distans till mina intervjupersoner över tid under studiens gång. Resonemang som under intervjun verkade förståeliga kom under transkriberingsprocessen att framstå som inkonsekventa och ologiska, eller rent av verklighetsfrämmande. Ur ett vetenskapligt perspektiv är denna process inte bara vanligt förekommande utan också nödvändig för forskningens resultat, då den sociologiska kunskapen fördjupas i mötet mellan flera kunskapsdimensioner (Andersson & Persson 1999:196).

På en personlig nivå var det nyttigt och lärorikt att konfronteras med och tvingas bearbeta de intryck jag fick som stämde dåligt med min förförståelse, samtidigt som några av mina uppfattningar om gruppens gemenskap bekräftades på ett mycket tacksamt sätt.

Slutligen bör nämnas att jag under arbetets gång med intervjuerna och den deltagande observationen fick en vänskaplig relation till flera av de intervjuade, och att jag mottogs mycket väl på föreningens sammankomster. Det är svårt att göra dessa aspekter rättvisa i den typ av forum som en skriven uppsats är, där fenomen som humor, ironi och självdistans ofta går förlorat.

Samtliga namn på de intervjuade är fingerade för att identifikation inte ska bli möjlig.

Analys

Utifrån intervjumaterialet har jag fokuserat på ett antal olika teman som jag kommer belysa med citat från intervjuerna. Dessa teman kan sammanfattas som medlemmarnas sammanhållning och inbördes oenigheter, ideologisk identiteten och exklusivitet samt

användandet av distinktioner och motståndsstrategier. Rent tekniskt är kategorisk åtskillnad av dessa teman omöjlig, varför de ofta behandlas under samma rubrik och flyter in i varandra.

För att närma sig en förståelse för hur en gemenskap upplevs av dess medlemmar är inte en objektiv bedömning av en utomstående individ ”på besök” nog. Trots att jag fick kunskap om föreningen Ateneum och dess samvaro under mina deltagande observationer, är det talet om den egna gruppen jag fokuserar på i min analys. På så sätt finns också en möjlighet att uppnå förståelse för hur olika, för föreningen viktiga, diskurser tolkas i olika sammanhang. Det jag refererar till som ”gruppen” under analysdelen utgörs av föreningens aktiva medlemmar på mellan tjugofem och trettio personer om inget annat anges.

För att förstå de ideologier och praktiker som ligger som grund för samvaron mellan männen har jag valt att förtydliga några av föreningens mest fundamentala ståndpunkter. I Ateneum påtalas tolerans inför olika åsikter och argumentationer, något som är sammanlänkat med den ideologiska teoribildningen inom liberalismen där bland annat yttrandefrihet sätts i motsatsförhållande till de totalitära politiska system man vänder sig mot. På hemsidan står följande presentation av föreningen att läsa:

Ateneum är den allmänborgerliga studentföreningen vid Lunds Universitet. Föreningen är inte knuten till något särskilt parti, men är medlem i Fria Moderata Studentförbundet. Ateneum bedriver inte politik i ordets vanliga mening utan är ett forum för debatt och utbyte av tankar. Hos Ateneum är det högt i tak och vi håller argumentet högre än åsikten. (Ateneums hemsida)

Detta hemsidecitat sammanfattar väl föreningens sociala och ideologiska inställning om tolerans för avvikande åsikter, och jag kommer att återknyta till citatet under analysens gång.

Gruppens sammanhållning

Med tanke på de sociala evenemang som äger rum inom Ateneum såsom pubkvällar, sittningar, spex och fester, tycktes mig den politiskt ideologiska ståndpunkten vara en av många komponenter i föreningslivet allt eftersom min kunskap om gruppen ökade. Hos männen i min undersökning finns också en ambition att framställa gruppen som ett gäng vänner med starka sociala band. Den politiska agendan finns förvisso ständigt närvarande i deras aktiviteter, men intervjupersonernas relationer till varandra är uppbyggda kring många andra gemensamma nämnare. Oskar, en av intervjupersonerna, resonerar om huruvida de aktiva medlemmarna är vänner privat:

O: Ja, i väldigt stor utsträckning är det det. Det är ett stort (...) stort gäng med vänner, som också är öppet utåt. Så att man kan, om man vill, komma med och vara med i det, men ja, det är ett kompisgäng som...de aktiva är kompisar och vi träffas i alla möjliga sammanhang, det är ju inte bara på föreningen, utan man har sina närmsta vänner i föreningen. (...)

I: Var det en lätt förening att komma in i?

O: Ja, jag tyckte att det var det. Det tror jag också att många tycker.

Viljan att framställa sin gemenskap som ett sammansvetsat kompisgäng kombineras med ambitionen att förmedla den gängse attityden om öppenhet utåt. Detta illustreras i en mening som ”man kan om man vill komma med och vara med i det, men ja, det är ett kompisgäng” i citatet ovan. I linje med föreningens presentation av sig själv som hemsidecitatet visar beskriver Anders i sin intervju föreningens öppenhet och politiska mångfald:

A: Ja, det är för att vi liksom, vi ska ha debatter som är intressanta. Om alla tycker exakt samma sak, så finns det ju ingen mening med nånting, liksom. Vi har ju högt i tak, va, nu är det många som är liberaler, nyliberala, men det går precis lika bra att vara konservativ eller socialkonservativ eller socialliberal och delta i den här gemenskapen.

Goffman menar att en grupp som undersöks har en benägenhet att visa upp vissa rutiner och lägga mindre vikt vid andra, eftersom målet med framträdandet är att ge publiken en idealiserad uppfattning av gruppen (1959:38f). I Anders citat ovan framhålls sammanhållningen som något positivt, samtidigt som möjligheten för vem som helst oavsett politisk (borgerlig) hemmahörighet att delta i den betonas. Anders resonemang kan också förstås som ett sätt att förhålla sig till riktlinjerna inom föreningen och att sätta dess idéer om ett bra debattklimat och stor tolerans i en vardagskontext, och därigenom reproducera den sociala ordning man har att förhålla sig till.

Stefan, en annan av intervjupersonerna, resonerar kring samvaron i föreningen och frångår den ideologiska gemensamma nämnaren när jag frågar vad som håller gruppen samman utöver de rent politiska målsättningarna:

S: Personkemin. Vi är väldigt bra kompisar. Du har ju varit där några gånger, jag vet inte hur du har uppfattat det, men de flesta som har kommit upp sådär, de brukar tycka att det verkar så oerhört sammansvetsat, och det är det också.

Stefan trycker här på den sociala gemenskapen som en viktig faktor för föreningens existens och söker, genom en retorisk fråga till mig, bekräftelse utifrån på den grupp-gemenskap han menar att de besitter. Han visar också en medvetenhet om utomståendes syn på gruppen och

vidareförmedlar denna, som ytterligare ett bevis på sin ståndpunkt. Stefan kombinerar den egna upplevelsen med den han tror att omvärlden har och konstruerar genom detta den sociala ordningen, där talet om den goda gemenskapen bidrar till att producera och reproducera föreningens strukturer (Jorgensen & Phillips 2000:11).

Inre motsättningar

I intervjuerna märks en tendens att framställa sin gemenskap som fri från konflikter och inre motsättningar. De egna berättelserna om gruppens gemenskap, öppenhet och motsättningar blir intressanta i ljuset av Goffmans teori om vikten av att framhålla vissa rutiner och samtidigt låta andra stå tillbaka. Anders kommer under intervjun in på de ideologiska motsättningarna mellan konservatism och nyliberalism:

I: Märker du av på Ateneum att det finns starka konflikter däremellan?

A: På Ateneum finns det inga konflikter, i Moderata samlingspartiet finns det, mest i ungdomsförbundet jag själv är aktiv i.

Som citatet ovan visar skjuter Anders bort föreställningen om att oenighet skulle finnas i gruppen och projicerar samtidigt detta fenomen på en annan politisk organisation. Trots att det finns anledning att tro att viss oenighet förekommer i en politisk förening, där medlemmarna dessutom inte har en helt gemensam ideologisk grund, ger Anders en bild av föreningen som konfliktfri. I Goffmans teatermetafor beskrivs detta fenomen som *expressiv sammanhållning* som hålls intakt genom att den enskilde individen anstränger sig för att skydda teamet mot inre motsättningar och konflikter (1959:63).

I intervjun med Stefan ger han på frågan om det finns oenigheter inom föreningen ett svar som liknar Anders:

S: Inte när det gäller ideologiska frågor.

I: Om man ser rent politiskt då (...) alltså EMU, EU till exempel? (...)

S: Förvånansvärt samstämmiga, måste jag säga. Men där, ioförsig EMU, där var det ungefär hälften "nej" och hälften "ja". Den frågan är ju inte så enormt ideologisk.

Som citatet ovan visar hävdar Stefan också att föreningens medlemmar rent ideologiskt inte skiljer sig åt, trots att det finns representanter från olika borgerliga politiska skolor, men

medger efterhand att viss oenighet förekommer. Han menar dock att detta är perifert och hänvisar till den aktuella frågan som icke-ideologisk.

De båda citaten visar på en tydligt idealiserad bild av gruppen, där olika sociala och politiska fenomen refereras till och förklaras med utgångspunkt i den egna retoriken såsom den presenterats på hemsidan. De visar på en samstämmighet med den allmänna diskurs som omger föreningen och som med Goffmans terminologi utgör *fasaden*.

Utöver det förhållandet att man kan använda sig av samma fasad för olika rutiner bör det påpekas att en given social fasad tenderar att bli institutionaliserad i så måtto att den ger upphov till abstrakta, stereotypiserade förväntningar, och den tenderar att anta mening och stabilitet oberoende av vilka specifika uppgifter som för tillfället råkar utföras i dess namn. Fasaden blir en *kollektiv representation* och en realitet av egen kraft. (1959:33)

I enlighet med ovanstående beskrivning tolkar och förmedlar intervjupersonerna olika fenomen inom gruppen såsom gemenskap, politisk mångfald och inre motsättningar utifrån en generell bild av föreningens verksamhet som öppen och för medlemmarna socialt betydelsefull. Denna diskurs är genomgående för de intervjupersoner som ingår i mitt material. Intern kritik mot den sociala gemenskapen uppstår visserligen emellanåt, men följs ofta av ett rättfärdigande av densamma.

Avvikande åsikter

Goffman beskriver tendensen i ett team att vilja framstå som en enad front och därmed i möjligaste mån avvakta med ståndpunktstagande inför en publik i frågor där risk för spontan splittring finns:

Det tycks vara en allmän uppfattning att öppna meningsskiljaktigheter mellan teammedlemmarna inte bara gör dem ur stånd till ett enigt handlande utan också skapar förvirring i den verklighetsdefinition som teamet ansluter sig till. För att skydda det verklighetsintrycket kan det bli nödvändigt att kräva att teammedlemmarna väntar med att inta en offentlig ståndpunkt tills teamets position har blivit fastställd; och så snart teamets ståndpunkt har fattats kan alla medlemmarna bli tvungna att ansluta sig till den. (1959:80)

På min direkta fråga i de enskilda intervjuerna om inre motsättningar i gruppen fanns dock ingen annan teammedlem att sanktionera sitt svar hos, varför de fick olika karaktär hos olika intervjupersoner. Den spontana reaktionen tycks vara att försvara gruppens enighet, alternativt vidareförmedla den officiella ”programförklaringen” till föreningens verksamhet om hög

toleransnivå, och därmed förmedla bilden av den som enad. Oskars syn på inbördes konflikter skiljer sig dock från de tidigare intervjupersonernas:

O: Nä, det blir lite då och då, det blossar upp. Men...vi kan bli sura på varandra och sånt där, men det brukar vara rätt överblåsande, men vi har haft några stora konflikter, har vi haft.

Oskar visar i citatet ovan en annorlunda syn på motståndningar inom gruppen, än den som Stefan och Anders tidigare förmedlat. I intervjuerna, till skillnad från observationerna, saknar intervjupersonerna kontroll över inramningen och möjligheten att genom olika strategier reglera den information som delges publiken (Goffman 1959:86). Detta gör att information av olika slag når publiken (i det här fallet intervjuaren) utan att först elaboreras fram inom teamet. I ovan nämnda fall förmedlas skilda synsätt på teamets inre konflikter, där Anders och Stefans uttalanden tyder på en vilja att skydda gruppens sammanhållning. Deras svar kan också ses som ett sätt att förhålla sig till teamets fasad, som ger sken av en sammansvetsad grupp med gemensamma värderingar. Samtidigt är Oskars syn, då han menar att konflikter förekommer, helt i linje med föreningens (och teamets) framställande av sig själv som tolerant och debattvänlig, där sammanhållningen ligger i just denna styrka att acceptera olika synsätt och ståndpunkter.

I ovanstående resonemang delges olika sätt inom gruppen att förhålla sig till den diskurs som råder inom föreningen och tolka omgivningen efter de normer som är påbjudna inom gruppen (Jorgensen & Phillips 2000:11).

Ideologisk oenighet

Oavsett hur fria tolkningsramarna angående människans gemenskap är finns en mycket snäv och gemensamt mobiliserad ideologisk grund. Samtliga intervjupersoner betonar grundläggande filosofiska antaganden om människans väsen som fri och oberoende av andra individer. En avvikelse från den generella politiska normen tycks ses som ett större övertramp än en enskild tolkning av teamets gemenskap som skiljer sig från gängse uppfattning. Vad gäller upprätthållandet av den utstakade kursen eller politiken under ett framträdande menar Goffman att då en teammedlem gör ett misstag i publikens närvaro måste övriga teammedlemmar hålla tillbaka viljan att bestraffa och fostra syndaren tills publiken försvunnit (ibid:83). En teammedlem är:

...en individ vars dramaturgiska samarbete man är beroende av för att skapa eller frambesvärja en given definition av situationen. Om en sådan person av någon orsak råkar hamna utanför gränsen för informella sanktioner, och riktar in sig på att sabotera föreställningen eller att framtvinga att den utformas på ett bestämt sätt, så är han inte desto mindre en del av teamet. Det är i själva verket just därför att han tillhör teamet som han kan ställa till med besvär av den typen. (ibid:78)

Som vi ser av Goffmans resonemang är enighet mellan teammedlemmarna nödvändigt för att publiken ska få den bild av teamet som dess medlemmar önskar.

Under Anders intervju uttryckte han vid ett tillfälle ideologiska åsikter med kollektivistiska inslag. Vid nästa intervju meddelade Oskar, den aktuella intervjupersonen, att han inte förstod hur Anders kunnat hamna i sin slutsats, eftersom den inte stämmer med gruppens övertygelse i övrigt. Oskar fungerar här på många sätt enligt Goffmans beskrivning av *regissören* som har som uppgift att ”se till att varje teammedlem vars framträdande visar sig vara olämpligt återförs till ordningen” (1959:90).

Intervjupersonernas citat angående gruppens enighet visar upp tendenser till mindre konflikter inom teamet, men utgör därmed ingen bevisföring för brist på samstämmighet mellan praktik och retorik hos föreningens medlemmar. Min avsikt är inte att betona de eventuella politiska motsättningar eller inkonsekvens i ideologiska resonemang som intervjupersonerna kan tyckas uttrycka. Den syn på omständigheterna som männen i min studie förmedlar är inte bara ett försök att inför en publik visa upp en arrangerad verklighet – den *är* deras verklighet. Vid tillämpningen av ett etnometodologisk perspektiv är det just konstituerandet av den subjektiva verkligheten som är intressant. Den sociala aktören skapar själv sin sociala värld och etnometodologens uppgift är att granska hur denna är sammansatt och konstruerad (Hughes & Månsson 1988:147). Framställandet av gruppens avsaknad av konflikter hos intervjupersonerna är därmed inte bara ett ”medvetet” framträdande i Goffmans anda, utan också den subjektiva uppfattningen om gruppens sammanhållning. Diskursanalytikern ska “undersöka vilka mönster det finns i utsagorna – och vilka sociala konsekvenser som olika diskursiva framställningar av verkligheten får” (Jorgensen & Phillips 2000:28). Med det etnometodologiska förhållningssättet har man som uppgift att se hur de enskilda individerna uppfattar sin levda verklighet och förhåller sig till denna, snarare än att leta efter motstridiga uppgifter mellan intervjupersonernas utsagor.

Identitet – atenare

Efter att ha deltagit vid ett par möten och pubkvällar med killarna i Ateneum, tyckte jag mig utifrån den allmänna jargongen skönja en gruppidentitet. Det finns hos männen i min studie en medvetenhet om sitt politiska utanförskap i en traditionellt socialdemokratisk välfärdsstat, och de är inte i alla lägen måna om att få förståelse för sin ståndpunkt från omvärlden. Samtidigt som viljan till öppenhet utåt finns, hymlar intervjupersonerna inte med det faktum att föreningens aktiva medlemmar bildar en klick, där insynen inte alltid är given:

O: Nej, men det är klart att det är ju, vi är väl lite speciella, det får man nog säga. Men, det är ju för att vi, vi odlar ju vår kultur där uppe lite grand. (...) Och, ja visst är det, visst särskiljer vi oss lite grand, man identifierar sig som atenare också. Har man sett någon på föreningen så hälsar man ju på stan och sånt där, så det blir ju, det är ju en klubb, det är en tillhörighet (...) för många personer är det väl "en gång atenare alltid atenare".

Under fältstudiens gång blir bilden av det Oskar beskriver som en tillhörighet allt tydligare. Den i övrigt så viktiga tanken om öppenhet och insyn utifrån får ibland stå tillbaka för synen på föreningen som en egen kultur. Stefan ger uttryck för en liknande känsla av samhörighet med övriga medlemmar i gruppen på grund av de radikala åsikter man har:

S: Det stärker banden. (...) Det ger ju en känsla av tillhörighet såklart. Till en grupp som är exklusiv...idémässigt.

Stefan beskriver här de, i en svensk politisk kontext, relativt unika tankarna föreningen har som viktiga för känslan av tillhörighet. När det gäller bilden av föreningen som sluten eller öppen får resonemangen en ibland paradoxal karaktär. Niklas, en av mina intervjupersoner, redogör för sin syn på samvaron:

N: Festar man så brukar vi samlas här, lite sekteristiskt kanske, men det är (...) det har väl alla små föreningar egentligen.

I: Är det lätt att komma som ny medlem då?

N: Det tror jag, det tror jag absolut. Jag blev ju absorberad här ganska fort egentligen och märkte även för andra nya medlemmar att...alltså de kommer in i föreningen väldigt lätt och känner sig hemma, det tror jag.

Av ovanstående citat kan utläsas en konflikt mellan två diskurser i gruppen. I samma utsträckning som man ser sin gemenskap som sekteristisk finns en allmän idé om att tillträde

till gruppen för nya medlemmar är lätt. Stefan har en lite annorlunda syn på tillgängligheten. På frågan om Ateneum har inslag av just sekterism svarar Stefan:

S: Ja, jag tycker det är rätt sektliknande. (...) eftersom vi är några som känner varandra så väl och umgås så mycket hela tiden...det måste rimligen vara svårt att ta sig in va, jag tror det. Tyvärr, och det är både en tillgång och en svaghet.

Här krockar föreningens ursprungliga tanke om insyn och tolerans med viljan att beskriva sig själv som en exklusiv grupp, med begränsat tillträde för utomstående. Till skillnad från övriga intervjupersoners betoning av öppenhet beskriver Stefan svårigheterna att ta sig in som ny i gemenskapen, en erfarenhet han själv gjorde då han första gången sökte upp föreningen men inte kände sig bekväm och lät det gå flera år innan han gav Ateneum en ny chans. Trots detta ser han inte otillgängligheten enbart som problematisk, utan påpekar att den också är en tillgång.

Intervjupersonernas syn på föreningens tillgänglighet skiljer sig betydligt, då diskursen om föreningen på denna punkt inte är entydig. Snarare krockar två, för teamet, viktiga diskurser, dels den om öppenhet utåt, dels den om sekteristiska inslag, och medlemmarna tolkar detta på skilda sätt. Diskurser är aldrig slutna enheter utan omformas ständigt i kontakten med andra diskurser, något som kallas *diskursiv kamp* (Jorgensen & Phillips 2000:13).

Männen som ingår i min studie pratar om känslan av att ha hittat hem i föreningens gemenskap och att identifiera sig som atenare. På föreningen kan man vara "sig själv", och lufta sina åsikter utan att verka konstig eller annorlunda. Det Oskar beskriver när han talar om att "odla vår kultur" är med Goffmans terminologi ett tillbakadragande till de bakre regionerna för att mobilisera teamet inför framträdande i de främre regionerna. I Ateneums fall är lokalen i AF-borgen en bakre region, där de agerande kan varva ner, lägga av sin fasad och vila från det förväntade framträdandet inför omvärlden (1959:102).

Ideologi och essentialism

Den ideologiska övertygelsen hos Ateneums aktiva medlemmar är mycket stark och deras argument är väl innötta och ofta underbyggda med statistiska belägg. En anledning till detta torde vara medventenheten om den förhållandevis unika ståndpunkt föreningen har i en svensk politisk kontext. Sättet att identifiera sig med sin ideologi tar sig olika uttryck, men

bottnar i grundtanken om individens suveränitet och möjlighet att fatta ”fria val”. På frågan om hur det egna intresset för liberalism uppstått svarar Oskar:

O: Jag har nog egentligen varit liberal sedan födseln, kan man nog säga utan att överdriva.

När Emil får frågan om vilka speciella tillfällen, böcker eller människor som inspirerat till den politiska ståndpunkten ställer han sig oförstående:

E: Nej, jag tror att i allmänhet är bra liberaler såna som har varit liberaler, inte som helt plötsligt har läst det i en bok.

I intervjupersonernas resonemang finns essentialistiska inslag, där den egna identiteten och ideologiska grunden inte ses som en produkt av uppfostran och sociala betingelser utan som något medfött. Denna uppfattning är i linje med gruppens tilltro till individens fria vilja och möjlighet att motstå påverkan utifrån och samtidigt ett befästande av den egna identiteten som oföränderlig och fast.

Definitionen av den egna gruppen som avvikande från en generell värdegrund är, för mina intervjupersoner, inte bara ett medel för att markera sitt avstånd från andra politiska inriktningar, utan också ett sätt att aspirera på ett tolkningsföreträde av verkligheten gentemot andra grupper. Den brittiska sociologen Sarah Thornton beskriver liknande tendenser hos de subkulturella grupper hon studerat:

Distinctions are never just assertions of equal difference; they usually entail some claim to authority and presume the inferiority of others. (1997:201)
Interestingly, the social logic of subcultural capital reveals itself most clearly by what it dislikes and by what it emphatically isn't. (ibid:208)

Thorntons teori om känslan av den egna gruppens överlägsenhet blir relevant då Emil får frågan om hans syn på socialism:

*E: Jag har svårt att komma överens med den människotypen som för fram de här åsikterna, för att jag tror att i grunden handlar det om nån sorts religion.
I: Är inte marknadskrafterna religion?
E: Nä, det är fakta. Marknadskrafter fungerar, därför är det bra.*

Emil gör i detta uttalande en tydlig distinktion mellan den egna ståndpunkten och ”motståndarnas”, och uttrycker samtidigt ett avståndstagande från ”människotypen som för

fram de här åsikterna”. Han framställer inte liberalism och socialism som två skilda politiska perspektiv på samhället och verkligheten, utan baserar den egna övertygelsen på ”fakta” och avfärdar socialism som ”nån sorts religion”. Han sätter, med hjälp av sitt språkbruk, den egna övertygelsen i ett överläge i enlighet med Thorntons resonemang, där hon menar att distinktioner fungerar som ett medel att befästa sin egen överlägsenhet.

I Emils utlåtande läser jag också in en önskan att sluta sig till en ideologisk ”sanning”, där sökandet efter meningsfullhet (religion) får lämna plats för ”fakta”. I likhet med de andra intervjupersonerna är han ideologiskt konsekvent i sina resonemang och hänvisar dem till grundläggande liberala tankar. Den radikala ståndpunkt männen i min studie ofta intar är en följd av en vägran att kompromissa med sin politiska filosofi. Man gör anspråk på ett sanningsparadigm, som inte är förhandlingsbart och som på många sätt påminner om Thomas Ziehes begrepp *ontologisering*:

...det [handlar] här om ett sökande efter *visshet*. Man söker efter fast mark, ett korrektiv till kontingensen (...) Och de skiftande slagen av fundamentalism hör hit, sökande efter helhet, äkthet, ursprunglighet. Här är det inte känslor som är kriteriet på giltighet, utan tron på en säker ahistorisk aspekt av tillvaron. Det är inte ”kyla” som man fruktar, utan meningsförlust. (1986:355)

Den ursprunglighet och säkra ahistoriska aspekt på tillvaron som Ziehe beskriver går igen i Emils resonemang. Att referera till marknadskrafterna som ”fakta” är inte bara ett sätt att använda sin egen övertygelse som ett maktanspråk, utan också en möjlighet att sanktionera sin ideologi i idén om ett sorts objektivt urtillstånd. Grundläggande filosofiska tankar kan skänka mening till individen och får fungera som tolkningsram inför andra politiska frågor. Emil uttrycker liknande tankar om feminism:

E: Feminism är löjligt för att det funkar inte. Det är precis som kommunism eller socialism, det är byggt på konstiga teorier som inte håller i verkligheten. (...) Att man på nåt vis skulle tro att det går att skapa jämlikhet överhuvudtaget, det är väl grundtanken i de flesta feministers åsiktsbyggande, jämlikhet. Redan där så skulle man ju kunna stryka det.
I: Vad är det som inte funkar?
E: Jämlikhet finns inte.

Som ovanstående citat visar är tilltron till den egna ideologin orubblig och grundas i antagandet om en essentialistisk mänsklig ordning, fri från sociala konstruktioner. Emil markerar det konstanta i sin ideologi och betraktar den därför som överlägsen. De intervjuade använder sig av uttryck som ”sann liberal” och ”en gång atenare alltid atenare” (intervju med

Oskar) i det vardagliga talet om sig själva och varandra. Den ”sanningsdiskurs” männen gör anspråk på och som präglar synen på den egna ideologin som något evigt och oföränderligt går igen i flera resonemang. Man kan säga att det skett en ontologisering av den ideologiska ståndpunkten.

Den svenske sociologen Philip Lalander vidareutvecklar vikten av distinktioner, som Thornton tidigare nämnt, och menar att både den personliga och den sociala identiteten konstrueras i umgänget med gruppen, då man refererar till sig själv genom att tala om vad man *inte är*:

Leken i de bakre regionerna möjliggör distansering till livet i de främre (...) Det gör att man också markerar tydliga gränser mellan det man anser sig vilja tillhöra och det man inte vill tillhöra och gränser mellan det man vill orientera sig mot och det man vill undvika (...) Genom leken tillsammans med de övriga skapas kultur. Denna lek innebär ofta motstånd mot gällande maktstrukturer, vilket i sin tur genererar ännu mer känslor [sic] av frihet. (1998:53f).

Enligt Lalander blir identitetsarbetet i de bakre regionerna inte bara en definition av den egna gruppen och omvärlden, utan fungerar också som en kraft att mobilisera motstånd mot de grupper som motverkar ens intressen, något jag ska titta närmare på i nästa avsnitt.

Motstånd

I Ateneum finns ett uttalat förakt för det svenska politiska ”tänket”, vilket ibland genererar en ovilja hos medlemmarna att anpassa sig efter vissa samhälleliga normer. Intervjupersonerna understryker ofta vikten av att visa sitt missnöje med och göra motstånd mot detta genom olika aktioner, däribland demonstrationer och manifestationer (intervjuer med Stefan och Oskar). Motstånd innebär här de praktiker man i grupp eller enskilt använder för att hantera de maktstrukturer man upplever som tvingande och uppstår när individen upplever strukturella begränsningar av frihet och autonomi som han inte med egen makt kan förändra (Lalander 1998:46).

En viktig del i Ateneums motståndspraktiker är politisk aktivism. Denna typ av aktivism har dock inte samma innebörd för alla aktiva:

O: Jag tycker det är roligt, det är kul, det är lite spännande, det blir lite action i det och samtidigt är ju också aktivismen en rätt viktig sammansvetsande del. Det blir en slags social kick, det blir lite ”vi” mot ”dom”.

Oskar ger i citatet ovan uttryck för en adrenalinladdad erfarenhet, där själva mottagandet av det politiska budskapet inte är lika viktigt som den frihetskänsla kollektivt motstånd kan erbjuda.

Niklas har en syn som liknar Oskars vad gäller aktivismens roll i föreningen. På frågan om i vilken utsträckning föreningen trodde sig kunna påverka George W Bushs återvalskampanj med sitt ekonomiska bidrag, svarar han:

N: Den kampanjen var ju helt och hållet provokativ. Vi tror inte att vi kommer få några, varken att vi kommer få några röster på det, eller att George Bush på nåt sätt...att han skulle påverkas av det utspelet (...) så det är ju rätt mycket provokativt.

Stefan svarar på frågan om insamlingskampanjen är ett bra sätt att föra fram sina politiska ståndpunkter:

S: Ja, det är nödvändigt, det är nödvändigt. Provocera etablissemanget är ju det roligaste som finns, det är oerhört kul. (...) De här metoderna däremot, det retar ju upp massor med människor och kanske värvar det någon.

I citat som dessa blir det allt eftersom intervjuerna fortskrider tydligt att motståndet och aktivismen i sig ibland är lika viktigt, eller viktigare, än att nå fram med det politiska budskapet. På många sätt tycks avståndstagandet och ifrågasättandet av det politiska etablissemanget ha ett självändamål, utöver att fungera som ett medel för att framföra alternativa politiska lösningar. Medlemmarna förmedlar en bild av föreningen som kontroversiell och ständigt ifrågasättande, något Niklas visar på frågan om vad som skulle hända vid ett eventuellt borgerligt maktövertagande:

N: Vi befinner oss ju alltid i opposition, även om moderaterna skulle vinna valet 2006 så skulle ju inte vi hålla käften liksom, så är det.

Som citatet ovan visar finns det ett självändamål i att vara i ständig opposition, inte minst för att reproducera den bild som gruppen vill ge av sig själv som konstant ifrågasättande av den politiska ordningen. Goffman betonar vikten av att ett team håller sig på avstånd från andra team för att upprätthålla distinktionerna, eftersom det intryck av motsättning man skapat mellan teamen annars kan ifrågasättas av publiken (1959:173). I enlighet med detta resonemang, märks i mitt material ett ständigt återkommande behov av att visa missnöje och ta avstånd från rådande maktstrukturer, där själva positioneringen i ”evig opposition” blir

viktig just för att utåt visa sin särställning. Samtidigt erbjuder motståndspraktiker såsom aktivism, ett gruppmarkerande och en känsla av ”vi” mot ”dom”.

Symboler för motstånd

Ett annat exempel på utövandet av motstånd i Ateneum är försäljning av alkohol införskaffad utomlands, i föreningens lokal. Vid första anblick tycks detta vara en ekonomisk bekvämlighetsåtgärd, men visar sig vara laddat med ett ideologiskt avståndstagande från den restriktiva svenska alkoholpolitik föreningen vänder sig mot. Oskar förklarar under vår intervju att man pratar om att anordna ”rökpub” i föreningens lokal det datum då rökförbud på krogen inträder under nästkommande år, för att visa sitt missnöje med socialdemokraternas ”folkhälsofascism” och för att, som Emil säger, ”[hälsominister] Morgan Johansson har bestämt att vi inte ska få det”. Detta är en diskurs med förankring i presentationen på föreningens hemsida, där man bland annat kan läsa ”Jag röker för att reta Morgan Johansson” på en av kampanjikonerna. Thomas Ziehes begrepp *potentiering* beskriver tydligt detta fenomen att ”konstgjort ladda något med betydelse” (1986:356). De, till synes, politiskt frikopplade aktiviteterna som rökning och öl-drickande, används här som ideologiska motståndsstrategier och ges ett symbolvärde som får uttrycka något annat än vad det rent materiellt ser ut att vara.

Ateneums alkoholkultur visar sig dock ha en betydligt större funktion än enbart som provokativ. Varje årsmöte delas ”Svanen”, en toalettborsthållare i porslin, ut till den som gjort något ”extremt på fyllan”. Därefter fylls den av de närvarande deltagarnas medhavda alkohol och dricks upp av den nyutnämnde. Vid varje valmöte finns också ett ”snapsrekord” att försöka slå för föreningens blivande ordförande (intervju med Oskar). Stefan resonerar kring föreningens alkoholkultur:

*S: Nämen, det är kul. Det är, det är ju mycket spritpennalism, liksom. (...)
Nämen, alltså när man blir vald till ordförande så ska man ju verkligen dricka sprit, jättemycket sprit. Mycket mer än vad som är...vad man borde. Men det är ju pennalism, det är det ju när folk liksom...när man på nåt sätt stiger i graderna för att man dricker okristligt mycket starksprit.*

Stefan ger, tillsammans med de andra intervjupersonerna, uttryck för en fascination inför denna typ av ritualer, och trots en medvetenhet om den pennalism och hälsofara det medför,

problematiserar ingen av dem föreningslivets alkoholkultur. Samtliga intervjupersoner talar däremot om alkoholens outhärlighet för gemenskapen.

Paul Willis har framarbetat tre nivåer för analyserandet av människans relation till olika objekt som är grundläggande för den specifika kulturen, varav en är den *homologiska nivån*:

Den väsentliga grunden för en kulturell homologi är att en artefakt eller ett objekt har förmåga att på flera plan återspegla, förstärka och sammanfatta centrala värderingar, tillstånd och attityder för den grupp som befattar sig med det. Artefakten eller objektet måste på ett motsägelsefritt sätt skänka gruppen betydelser, attityder och beteendeförebilder. Man kan delvis uppfatta detta som kommunikation, men det bör på ett djupare plan förstås som en kulturell förstärkningsprocess och en konkretisering av identiteten. (1987:57)

Som visas av citaten ovan är betydelsen av alkohol mångbottnad för mina intervjupersoner och fungerar både som motståndstrategi mot statlig kontroll och som förstärkande av gruppidentiteten. Samtidigt är avståndstagandet från allmänna politiska normer för mina intervjupersoner inte bara ett sätt att ifrågasätta och aktivt positionera sitt utanförskap, utan också ett sätt att förhålla sig till de rådande diskurser som produceras härigenom. Gruppens självbild som provokativ, kontroversiell och ”alltid i opposition” knyter an till tanken om föreningens exklusivitet, vilket bidrar till reproducerandet av gruppens sammanhållning.

Sammanfattning

Detta arbete har med ett kvalitativt tillvägagångssätt behandlat gemenskapen i studentföreningen Ateneum, utifrån hur medlemmarna förmedlat den genom enskilda intervjuer och sammankomster i föreningens lokal. Min avsikt har varit att titta på hur gruppens gemenskap konstrueras och befästs genom olika praktiker och diskurser.

Den gemenskap som finns mellan de aktivt engagerade i Ateneum är till stor del beroende av den nyliberala, i svenska sammanhang, relativt ovanliga ideologiska grund föreningen bygger på. De intervjupersoner och övriga medlemmar jag pratat med uttrycker en känsla att kunna ”vara sig själv” på föreningen och slippa få sina radikala ståndpunkter ifrågasatta. Dessa värderingar präglar också sättet att umgås på. Föreningens idéer om ett bra och tolerant debattklimat har tydliga konnotationer med det frihetstänkande liberalismen i grunden står för och som alla intervjupersoner sluter upp bakom. Här blir det tydligt att den grundläggande ideologin påverkar umgängesformerna inom föreningen. Däremot finns hos medlemmarna jag intervjuat skillnader i sättet att förhålla sig till denna typ av diskurs. Där några sätter

föreningens öppenhet främst och påtalar enkelheten för nya medlemmar att bli del av gemenskapen, menar andra att de starka sociala band som finns hos de aktiva medlemmarna kan försvåra utomståendes möjligheter att ta sig in i föreningens samvaro. Synen på den öppna liberala hållningen i föreningen ställs här mot idén om att gruppen besitter en sorts identitet som är exklusiv och dit tillträdet inte är för alla. Föreningens medlemmar markerar ofta ovan nämnda exklusivitet genom att med olika metoder distingera sig från omvärlden och referera till sin ideologi med ett språkbruk där ord som "sann" och "fakta" återkommer. Intervjupersonerna är också ovilliga att kompromissa med sin politiska hållning och hänvisar ofta sin ståndpunkt i aktuella politiska frågor till grundläggande filosofiska resonemang om individens fria vilja och ansvar för sitt eget liv.

Männen i min studie utövar på olika sätt motstånd mot den politiska vardag de befinner sig i, vilket tar sig uttryck i politisk aktivism i form av demonstrationer och ekonomiska bidrag till politiska kampanjer på högerkanten. Man gör också motstånd mot rådande maktstrukturer på ett mer symboliskt plan, där rökning och alkoholdrickande utgör de strategier man använder för att visa sitt missnöje med statliga monopol och restriktiva alkohollagar. Tobak och alkohol blir en identitetsgrundande symbol med flera betydelser för gruppens medlemmar.

Trots att det ideologiskt strider mot föreningens utgångspunkter får kollektivet en framträdande roll och visar sig frigörande och ofta oumbärligt för uttryckandet av politiska åsikter. Männerna i min studie kan söka bekräftelse och respons hos föreningens övriga medlemmar och tillsammans utföra kampanjer och opinionsbildning på ett sätt som vore otänkbart för den enskilde individen. Studentföreningen Ateneum är på så sätt ett kollektiv av individualister.

Litteratur

- Andersson, Gunnar & Persson, Anders, 1999, Närhet/distans, forskare/informant, forskning/undervisning – några avslutande reflektioner i *Mer än kalla fakta – kvalitativ forskning i praktiken*, Sjöberg, Katarina (red.) s. 193-202, Studentlitteratur, Lund
- Davies, Karen, 1999, Närhet och gränsdragning – att nå andra sorters kunskaper genom deltagande observation i *Mer än kalla fakta – kvalitativ forskning i praktiken*, Sjöberg, Katarina (red.) s. 128-144, Studentlitteratur, Lund
- Fornäs, Johan, Lindberg, Ulf & Sernhede, Ove, 1987, *Ungdomskultur: Identitet och motstånd*, Symposion, Stockholm
- Goffman, Erving, 1959/1998, *Jaget och maskerna – en studie i vardagslivets dramatik*, Prisma, Stockholm
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A., 1997, *The new language of qualitative method*, Oxford University Press, New York
- Hughes, John A & Månsson, Sven-Axel, 1988, *Kvalitativ sociologi*, Studentlitteratur, Lund
- Jorgensen, Marianne Winther & Louise Philips, 2000, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund
- Lalander, Philip, 1998, *Anden i flaskan – alkoholens betydelse i olika ungdomsgrupper*, Symposion, Stockholm
- Lantz, Annika, 1993, *Intervjumethodik*, Studentlitteratur, Lund
- Ritzer, George, 2000, *Sociological theory*, McGraw-Hill, Singapore
- Sahlin, Ingrid, 1999, Diskursanalys som sociologisk metod i *Mer än kalla fakta – kvalitativ forskning i praktiken*, Sjöberg, Katarina (red.) s. 83-106, Studentlitteratur, Lund
- Sjöberg, Katarina, 1999, En resa i identitet, tid och geografi – ainu-folket på Hokkaido i *Mer än kalla fakta – kvalitativ forskning i praktiken*, Sjöberg, Katarina (red.) s.146-164, Studentlitteratur, Lund
- Thornton, Sarah, 1997, The social logic of subcultural capital, Gelder, Ken & Thornton, Sarah (red.) *The subculture reader*, Routledge, London
- Willis, Paul, 1983, *Fostran till lönearbete* (originalets titel *Learning to labour*, 1977) Röda Bokförlaget, Göteborg
- Willis, Paul, 1987, Symbol och praxis: Rockmusikens sociala betydelse hos ett motorcykelgäng, *Ungdomskultur: Identitet och motstånd*, Fornäs, Johan - Lindberg, Ulf och Sernhede Ove, s. 51-70, Symposion, Stockholm

Ziehe, Thomas, 1975, *Pubertät und Narzissmus. Sind Jugendliche entpolitisiert?*, Frankfurt am Main/Köln

Ziehe, Thomas, 1986, Inför avmystifieringen av världen. Ungdom och kulturell modernisering, M Löfgren & A Molander (red.) *Postmoderna tider*, Norstedts förlag, Finland

Ateneums hemsida www.ateneum.net, den 5 november 2004